

ПЕРЕКЛАД НА УКРАЇНСЬКУ МОВУ ACQUIS COMMUNAUTAIRE В ПРОЦЕСІ РЕАЛІЗАЦІЇ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ УКРАЇНИ

<https://doi.org/10.32849/2409-9201.2019.19.12>

Янчук І. А.,

кандидат філологічних наук, старший науковий співробітник відділу методології приватноправових досліджень НДІ приватного права і підприємництва НАПрН України

*Розглядається переклад на українську мову актів Європейського Союзу *acquis communautaire*. Розрізняються підходи до застосування перекладу в галузі права. Висвітлюється законодавче забезпечення та порядок здійснення офіційного перекладу.*

Ключові слова: *офіційний переклад, *acquis communautaire*, законодавство про порядок здійснення перекладу на українську мову.*

На шляху вирішення приватноправових проблем реалізації Євроінтеграційної стратегії України варто зосередитися на деяких аспектах, які пов'язані з опрацюванням і засвоєнням іншомовного законодавства, з особливостями вживання мовних засобів у галузі права, а також приділити увагу мовним закономірностям, правилам, тенденціям і механізмам, які формують юридичну термінологічну систему в процесі створення правових дефініцій, зумовлюють їх функціонування, забезпечують втілення фахового юридичного перекладу, що зрештою повною мірою спрямовується на з'ясування і осмислення суті правових документів, досягнення справедливого правового рішення, виконання Україною взятих на себе зобов'язань адаптувати своє законодавство у визначених сферах до відповідного законодавства Європейського Союзу. «Сторони визнають, що важливою умовою для зміцнення економічних зв'язків між Україною та Співтовариством є зближення існуючого і майбутнього законодавства України з законодавством Співтовариства. Україна вживе заходів забезпечення того, щоб її законодавство поступово було приведенне у відповідність до законодавства Співтовариства», – так зафіксовано ст. 51 Угоди про партнерство та співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами (далі – Угода) [1]. До того ж, Співтовариство надає Україні належну технічну допомогу з метою здійснення цих заходів, яка може включати, зокрема: обмін експертами; завчасне надання інформації, особливо стосовно відповідного законодавства; організацію семінарів; професійну підготовку; допомогу у здійсненні перекладу законодавства Співтовариства у відповідних секторах (п. 3 ст. 51 Угоди).

Інтеграція (від лат. *integration* – поповнення, відновлення) як об'єднання в ціле будь-яких окремих частин (Словник іншомовних слів. Київ. Головна редакція української радянської енциклопедії АН УРСР, 1974. С. 286) передбачає зближення, об'єднання, розвиток, формування систем, глибокі й стійкі зв'язки, розширення і зміцнення діяльності, а також вдосконалення відносин в основних галузях соціально-економічного та суспільно-політичного життя, науки та сучасних технологій багатьох держав і народів.

Євроінтеграційні процеси незалежної правової держави Україна спрямовуються на засвоєння, застосування та адаптацію (від лат. *adaptation*, від *adapto* – пристосовую) її внутрішнього законодавства до законодавства Європейського Союзу.

Вивчення сфери діяльності Європейського Союзу, бажання і намір вступити до цього Союзу, увага та звернення до законодавства ЄС суттєво уточнює поняття адаптації правової системи загалом і законодавчої системи зокрема. Адаптацію розглядають як послідовне втілення комплексу односторонніх заходів, що застосовуються державами, які висловили своє бажання вступити до ЄС, країнами-замовниками, які мають намір вступити до ЄС, з метою приведення свого законодавства відповідно до законодавчої системи Європейського Союзу, яка включає акти законодавства Європейського Союзу (хоча й не обмежується ними), прийняті і в рамках Європейського Співтовариства, спільної зовнішньої політики та політики безпеки, співпраці у сфері юстиції і внутрішніх справ.

Законодавство ЄС звертається передусім до держав – членів Європейського Союзу. Проте чимало держав Європи, які на сьогодні не є членами ЄС, висловлюють своє бажання вступити до ЄС. Серед них і Україна, яка перш ніж вступити до ЄС має виконати одну з основних умов прийняття до ЄС – привести свою законодавчу систему відповідно до обов'язкового мінімуму законодавства Європейського Союзу. Такий обов'язковий мінімум отримав назву *acquis communautaire*, що в перекладі з французької означає *доробок співдружності, доробок спільноти*.

Інтеграційні процеси, які охоплюють прийняття, усвідомлення, засвоєння і застосування *acquis communautaire*, виявляють лінгвістичну діяльність і заходи практичного спрямування, в яких задіяні мовні ресурси, норма й правила, знання рідної української мови й мови європейського юридичного документа, висока фахова підготовка перекладача й спеціальні знання в галузі права. Така мовна

складова має прагматичне призначення і передбачає правильне тлумачення і усвідомлення *acquis communautaire*, який постійно змінюється, узагальнюється і охоплює зміст, принципи та політичні цілі угод; закони, ухвалені на виконання угод, та рішення Суду ЄС; декларації та резолюції Союзу; заходи в галузі спільної зовнішньої та безпекової політики; заходи у сфері правосуддя та внутрішніх справ; міжнародні угоди, укладені Спільнотою, а також державами-членами між собою у сфері діяльності Союзу. Такі спільні права та зобов'язання є обов'язковими для виконання в усіх країнах – членах Європейського Союзу.

Держава Україна, яка визначила вступ до Європейського Союзу як пріоритетний, має сприйняти доробок Союзу, залучаючи до цього мовний ресурс та обираючи ефективні засоби донесення юридичного змісту документів ЄС українською мовою, серед яких адекватний професійний переклад фаховою українською мовою набуває першочергового значення.

За визначенням Енциклопедії української мови, перекладознавство є наукою про переклад як процес і як результат відтворення інформації (тексту, усного повідомлення тощо), вираженої однією мовою за допомогою засобів іншої мови (Енциклопедія української мови. К.: Видавництво «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 2000. С. 430). Енциклопедія української мови дає широке визначення перекладу, приділяючи увагу, в першу чергу, особливостям художнього перекладу світової класики, збереженню у перекладі індивідуального авторського стилю тощо. Метою ж перекладу юридичного документа є наразі дотримання максимально правильного й зрозумілого відтворення змісту самого тексту документа *acquis communautaire*, тобто суто практичні й прагматичні завдання. Тому разом із загальними вимогами до перекладу, якість виконання яких залежить, насамперед, від компетенції і фаховості перекладача, обов'язковими також є такі, як дотримання затверджених процедур і порядку перекладу українською мовою юридичних документів у вигляді угод, актів, законів тощо. Зважаючи на те, що для такого виду перекладу необхідно здійснювати юридичні процедури й враховувати мовні особливості юридичного документа, мовознавець О. А. Шаблій, яка досліджує проблеми, методи й перспективи перекладів юридичних текстів, виокремлює такі переклади в окремий вид фахового перекладу експертного типу [2, с. 238–250] і обґрунтовує це тим, що, по-перше, метою офіційного юридичного перекладу є відтворення правової дії тексту перекладу у правовій системі-реципієнті; завдяки відповідним юридичним процедурам офіційний юридичний переклад стає джерелом права або правовою підставою, тому для того, щоб адекватно передати волю інституційного автора (законодавця, державного органу тощо), необхідно використовувати спеціальні методи юридичного тлумачення та методи порівняльного правознавства; по-друге, результат юридичного перекладу виконує ще й вторинні функції – слугує матеріалом для наукових досліджень та джерелом нормативних міжкультурних термінологічних еквівалентів; неофіційний юридичний переклад (переклад наукової правничої літератури тощо) виконується не лише з метою інформування адресата перекладу про юридичну теорію і практику іноземної правової культури, він стає складовою національної правничої думки (міжкультурного правничого дискурсу); по-третє, правові системи залежні від систем відповідних національних (державних) мов (правові поняття та норми побудовані за законами конкретної мови та з урахуванням національних традицій правничої терміносистеми) та є частиною національних культур (мораль, традиції, звичаї, політично-ідеологічні чинники, сучасні тенденції відображаються у чинному праві та правовій культурі; правові поняття та норми сформульовані за правилами національної нормотворчої техніки тощо), тому кожна перекладна комбінація (напр., французько-український чи німецько-український юридичний переклад) потребує окремих теоретичних та методичних розробок [3, с. 110–112].

На розвиток всебічно обґрунтованої думки О. А. Шаблій, звернемося до українського законодавства, яке стосується таких важливих питань, як здійснення і реалізація офіційного перекладу на українську мову стосовно міжнародних документів. Постановою Кабінету Міністрів України від 31 травня 2017 р. № 512 затверджено Порядок здійснення перекладу на українську мову актів Європейського Союзу *acquis communautaire*, пов'язаних з виконанням зобов'язань України у сфері європейської інтеграції (далі – Порядок) [4]. Цей Порядок визначає процедуру здійснення перекладу на українську мову актів Європейського Союзу *acquis communautaire* (далі – акти *acquis* ЄС), пов'язаних з імплементацією Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергетики і їхніми державами-членами, з іншої сторони, виконанням інших міжнародно-правових зобов'язань України у сфері європейської інтеграції. У цьому Порядку визначаються терміни, які набувають такого значення (п. 2–12 Порядку).

Орієнтовний план перекладу актів *acquis* ЄС – план перекладу актів *acquis* ЄС на українську мову в наступному календарному році, підготовка якого здійснюється відповідно до Регламенту Кабінету Міністрів України, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 18 липня 2007 р. № 950 (Офіційний вісник України. 2007. № 54. Ст. 2180; 2011. № 88. Ст. 3199).

Переклад акта *acquis* ЄС – адекватний та еквівалентний виклад українською мовою тексту акта *acquis* ЄС.

Термінологічна перевірка – встановлення відповідності, доречності вживання термінів у перекладі актів *acquis* ЄС на основі дво- або тримовних глосаріїв термінів ЄС, що вживаються в актах *acquis* ЄС та законодавстві України у відповідних сферах.

Затверджений переклад акта *acquis* ЄС – переклад акта *acquis* ЄС, стосовно якого проведено термінологічну перевірку, до якого внесено редакційні зміни та який затверджено відповідно до цього Порядку (п. 2 Порядку).

Перекладу на українську мову підлягає версія акта *acquis* ЄС, яка завантажується з офіційного веб-порталу Європейського Союзу (<http://eur-lex.europa.eu/homepage.html?locale=en>) та є повним текстом акта з урахуванням усіх змін, доповнень і виправлень, які набрали чинності до початку здійснення такого перекладу (оригінальна або консолідована версія) (п. 3 Порядку).

Для забезпечення достовірності перекладу акта *acquis* ЄС з англійської мови враховується текст, складений іншою офіційною мовою ЄС (п. 4 Порядку).

Переклад акта *acquis* ЄС надсилається Урядовим офісом з питань європейської та євроатлантичної інтеграції Секретаріату Кабінету Міністрів України (далі – Урядовий офіс) до ініціатора, який подав запит на здійснення такого перекладу та є відповідальним за виконання зобов'язань України, зокрема наближення законодавства України до законодавства ЄС (далі – ініціатор), для проведення у розумний строк термінологічної перевірки перекладу акта *acquis* ЄС та у разі потреби подання відповідних пропозицій щодо внесення редакційних змін з урахуванням особливостей фахової термінології (п. 6 Порядку).

За результатами термінологічної перевірки перекладу акта *acquis* ЄС ініціатор надає Урядовому офісу у разі потреби пропозиції щодо внесення редакційних змін стосовно вживання термінів у перекладі акта *acquis* ЄС, що підлягають розгляду Урядовим офісом щодо їх адекватності, обґрунтованості та відповідності (п. 7 Порядку).

Після завершення розгляду пропозицій щодо внесення редакційних змін за результатами термінологічної перевірки та редагування перекладу акта *acquis* ЄС Урядовим офісом забезпечується шокварталу включення інформації про перекладені акти *acquis* ЄС до порядку денного засідання урядового комітету, до компетенції якого належать питання європейської, євроатлантичної інтеграції, після затвердження їх перекладу Урядовим офісом (п. 8 Порядку).

Переклад акта *acquis* ЄС, підготовлений відповідно до цього Порядку, протягом 15 робочих днів з дати затвердження публікується на Єдиному веб-порталі органів виконавчої влади та надсилається ініціатору. Затверджений переклад акта *acquis* ЄС в електронному вигляді у форматі PDF зберігається в Урядовому офісі на електронних носіях (п. 11 Порядку).

Змінений, доповнений чи виправлений згідно з п. 8 цього Порядку переклад акта *acquis* ЄС, підготовлений відповідно до цього Порядку, протягом 15 робочих днів з дати затвердження публікується на Єдиному веб-порталі органів виконавчої влади та надсилається ініціатору, який подав запит на внесення змін, доповнень чи виправлень до такого перекладу (п. 12 Порядку).

У тексті Постанови Кабінету Міністрів України від 31 травня 2017 р. № 512 не вживається термін *офіційний переклад*. Проте, виходячи з того, яка увага приділяється юридичним процедурам, послідовності виконання дій щодо здійснення перекладу, термінологічним поясненням, максимальній регламентації процесу перекладу актів ЄС, визначенню єдиного спеціально створеного органу, відповідального за здійснення перекладу та проведення термінологічної експертизи, забезпеченню досягнення об'єктивності та якості перекладу, то без сумніву йдеться саме про офіційний переклад, тим більше, що розуміння і визначення поняття *офіційний переклад* міститься у Порядку здійснення офіційного перекладу багатосторонніх міжнародних договорів України на українську мову, який був затверджений Постановою Кабінету Міністрів України раніше, а саме, 17 березня 2006 р. (далі – Порядок здійснення офіційного перекладу) [5]. Ця Постанова Кабінету Міністрів України від 17 березня 2006 р. № 353 визначає поняття таким чином: поняття *офіційний переклад* означає автентичний виклад українською мовою тексту багатостороннього міжнародного договору України, складеного мовою, іншою, ніж українська (п. 1 Порядку здійснення офіційного перекладу).

Введення до законодавчо визначеного лексикону такого поняття, як *офіційний переклад* надає можливість розуміти його однозначно, сприймати порядок здійснення офіційного перекладу як обов'язкову ознаку, застосовувати його, враховуючи відповідні юридичні процедурні моменти та мовні особливості й загалом вживати його як усталений термін. Така властивість *офіційного перекладу* надає змогу навіть застосовувати його коротко, а саме – *переклад*, маючи на увазі визначення саме *офіційного перекладу*. Проте варто нагадати, що переклад (навіть нормативного акта) може бути імпліцитним або експліцитним.

Імпліцитний підхід до перекладу пояснюється тим, що особа, яка працює з іншомовними юридичними текстами і перекладає законодавчі акти, наукову літературу, інші джерела права, досконало володіє як мовою оригіналу, так і українською мовою, тобто такий свідомий переклад особи має суто прагматичне значення, інформаційне спрямування і, як правило, особистісну мотивацію,

що дозволяє особі не звертатися до обов'язкових юридичних процедур, а здійснювати переклад для себе – усно, спонтанно, уривками, не всього тексту тощо. Переваги такого перекладу очевидні – глибоке, всебічне розуміння з можливістю співставляти, порівнювати, аналізувати, виокремлювати головне. Але такий *імпліцитний переклад* передбачає високий рівень володіння мовами (у перекладі можуть бути задіяні більше ніж дві мови), що трапляється, на жаль, не часто, здійснюється однією особою, тому має характерні ознаки суб'єктивного сприйняття (хоча й професійного) і не може гарантувати очевидного, розгорнутого, доступного зовнішньому спостереженню розуміння юридичного документа. Стосовно законодавчих актів такий переклад є неофіційним, тому так важливо дотримуватися вимог і правил *експліцитного перекладу*, де всі учасники, дослідники, вчені й учні послуговуються єдиним варіантом перекладу. Правда, виникає питання, як досягти максимальної об'єктивності, яка є необхідною в експліцитному перекладі, і як її гарантувати.

Досягнення максимальної об'єктивності в процесі створення україномовного варіанта джерел *acquis communautaire* здійснюється шляхом максимальної регламентації процесу перекладу актів *acquis*, створення системи методологічного забезпечення перекладачів та відповідного експертного контролю якості та об'єктивності перекладу. Відлік формуванню цього механізму покладено з ухваленням на 12-му засіданні Рішення Міжвідомчої координаційної ради з адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу 17 листопада 2003 р. щодо Єдиного підходу до формування щорічних орієнтовних планів перекладів актів європейського права на українську мову [6].

Таким чином, правильне розуміння іноземного юридичного документа зумовлюється відтворенням інформації у вигляді перекладу, в якому застосовуються засоби другої мови, фахові знання, відбивається загальний рівень культури мови і досвід перекладача, рівень його підготовки й освіти. Залежно від мети й обставин використання таке явище, як переклад, може набувати ознак імпліцитного перекладу або експліцитного перекладу. В обох випадках використовуються найбільш вдалі еквіваленти, відповідники й варіанти рідної мови. Будь-який різновид перекладу має практичне спрямування задля пізнання і вивчення процесу адаптації *acquis communautaire*. Як імпліцитний, так і експліцитний підходи щодо перекладу мають свої переваги й недоліки. Проте тільки *офіційний переклад* забезпечує об'єктивне розуміння міжнародного юридичного документа шляхом створення адекватних «запобіжників» у вигляді максимальної регламентації процесу перекладу актів *acquis*, створення системи методологічного забезпечення перекладачів та відповідного експертного контролю якості та об'єктивності перекладу. Максимальна регламентація процесу перекладу актів Європейського Союзу, наявність єдиного спеціально створеного органу, відповідального за здійснення перекладу та проведення термінологічної експертизи, забезпечують досягнення ознак об'єктивності й якості *офіційного перекладу*.

Імпліцитний переклад виконує важливу функцію донесення відповідної інформації до слухача або читача, сприяє обміну думками, висвітлює позицію самого автора перекладу, допускає індивідуальний підхід перекладача до юридичних явищ і процесів, не обмежує перекладача у виборі необхідної кількості нормативного матеріалу, допускає суб'єктивне бачення і тлумачення іншомовних юридичних джерел. Оскільки такі переклади досить часто мають ознаки оціночних суджень і суб'єктивності, то як в усному, так і в друкованому вигляді варто супроводжувати їх відповідними роз'ясненнями або посиланнями із зазначенням автора перекладу.

За умов, коли переклад є офіційним, обов'язковим є посилання на джерело опублікування перекладу (відповідно до п. 11 та 12 Порядку). Зазначимо також, що за непорозуміння і недоречності, які виникають у зв'язку із неоднозначним розумінням і тлумаченням через застосування неофіційного перекладу, несе відповідальність сам перекладач, обґрунтовуючи це своєю особистою компетенцією, знаннями, вміннями тощо. У випадку офіційного перекладу міжнародних угод, договорів, законів, декларацій держава Україна розробила ряд заходів щодо порядку здійснення офіційного перекладу міжнародних договорів на українську мову, якого треба неухильно дотримуватися з метою правильного й однозначного розуміння і тлумачення міжнародних угод, договорів, законів, декларацій і резолюцій – всього обсягу *acquis communautaire*, який є обов'язковим щодо виконань Україною своїх зобов'язань у сфері європейської інтеграції.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Угода про партнерство та співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/998_012 (дата звернення: 12.02. 2019).
2. Шаблій О. А. Німецько-український юридичний переклад: методи, проблеми, перспективи. Монографія. Ніжин: ПП Лисенко М. М., 2012. С. 238–250.
3. Шаблій О. А. Юридичний переклад як складова юридичної діяльності // Українська мова в юриспруденції: стан, проблеми, перспективи: тези доп. VIII Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Київ, 30 листопада 2012р.); ред. кол.: В. В. Коваленко, О. М. Джу́жа, М. В. Костицький та ін. К.: Нац. акад. внутр. справ, 2012. С. 110–112.

4. Порядок здійснення перекладу на українську мову актів Європейського Союзу *acquis communautaire*, пов'язаних з виконанням зобов'язань України у сфері європейської інтеграції: затверджений Постановою Кабінету Міністрів України від 31 травня 2017 р. № 512. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/512-2017-p?lang=en> (дата звернення: 15.02.2019).

5. Порядок здійснення офіційного перекладу багатосторонніх міжнародних договорів України на українську мову: затверджений Постановою Кабінету Міністрів України від 17 березня 2006 р. № 353. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/353-2006-%D0%BF> (дата звернення: 07.02.2019).

6. Рішення Міжвідомчої координаційної ради з адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу 17 листопада 2003 р. URL: <http://search.liga.zakon.ua>. (дата звернення: 10.02.2019).

Yanchuk I. Translation into the Ukrainian language of the *acquis communautaire* in the process of implementing the integration obligations of Ukraine

*The translation into the Ukrainian language of the acts of the European Union *acquis communautaire* is considered. Different approaches to the application of translation in the field of law. It covers the legislative framework and the procedure for the official translation.*

Key words: official translation, *acquis communautaire*, legislation on the procedure for translating into Ukrainian.